

HZ.ALi(a.s)'ın Hutbelerinden

<"xml encoding="UTF-8?">

İNSAN,GÖKYÜZÜ,YERYÜZÜ VE HZ.ADEM'İN YARATILIŞI HAKKINDA:1

Hamd, Allah'a ki övenler onu lâıyıkıyla övemezler; nimetlerini sayıp dökenler, onları söyleyip bitiremezler; çalışıp çabalayanlar, hakkını edâ edemezler. Öyle bir ma'buddur ki derin düşünceler onu idrâk edemez; akıl-fikir, denzine dalanlar, zâtının künhüne eremez.

Bir sınır yoktur ki sıfatını sınırlayabilsin; bir vasıf yaratılmamıştır ki zatına lâıyık bulunsun. Yoktur ona sayılı bir an; yoktur onun için ertelenmiş bir zaman. Yaratılanları, kudretiyle o yaratmıştır; rüzgârları, rahmetiyle o estirmiştir; yarattığı yer yüzünü, kayalarla perçinlemiş, pekiştirmiştir.[1]

Dinin evveli onu tanımaktır. Tanıyışın kemâli, onu tasdik etmektir. Tasdik edişin kemâli, onu bir bilmektir. Bir bilişin kemâli, ona karşı öz doğruluğuna ermektir.

Öz doğruluğunun kemali onu noksan sıfatlardan tenzîh etmektir. Çünkü bilmek gerekir ki ne sıfat söylenirse söylensin, o sıfatla vasfedilemez; her sıfat, vasfedilenden gayridir; onunla bilinemez.[2]

Onu vasfetmeye kalkışan, onu bir başkasına eşit etmiş sayılır. Başkasını ona eşit sayan, ikiliğe düşmüş olur. İkiliğe düşen, tecezzîsini kaail olur; tecezzîsini kaail olan, onu tanımamış olur.

Onu tanımayan, ona cihet isnat eder, ona işaret eyler. Ona işaret eden, onu sınırlar. Sınırlayan, sayıya sokar. Her nerde derse, onu bir yerde sanır, ona mekân isnat eder; bir yerde diyense, başka yeri ondan hâlî sanır.[3]

Vardır, yaratılmaksızın. Mevcuttur, yokluktan var olmaksızın. Her şeyle biledir, beraber değil. Her şeyden gayridir, ayrı değil. İşler yapar; harekete, âlete muhtaç olmadan. Görendir, görülen yokken.

Birdir, bir varlığa muhtaç bulunmadan, hiç bir varın yokluğunu garipsemeden. Halkı yarattı,

yaratmaya koyuldu, düşünüp kurmadan, işe deneyiştten faydalanmadan, bir harekete, âlete muhtaç olmadan işe koyulmadan, koyulup yorulmadan.

Her şeyi vaktinde yarattı, birbirlerine aykırı olan şeyleri birleştirdi, uzlaştırdı. Her şeyde bir istîdat, bir tabiat yarattı; her şeyin maddesini ona göre düzdü-koştı. Her şeyi olmadan bilendir O; sınırlarını, sonlarını kavrayıp kapsayandır O; her şeyin gizli, açık, her yanını bilendir O.[4]

Tenzîh ederim O'nu noksan sıfatlardan, dâima, yarattıklarına, şerîat sahibi bir peygamber göndermiştir; yahut bir kitap indirmiştir; yahut gerekli bir hüccet tanıtmıştır; yahut da doğru yolu bildirmiştir.

Öylesine peygamberlerdir onlar ki ne sayılarının azlığı yüzünden buyrukları bildirmede bir kusurda bulunmuşlardır, ne yalanlayanların çokluğu yüzünden bir taksîre düşmüşlerdir. Kimisi gelip geçmiştir; kendisinden sonra geleceğin adını bildirmiştir; kimisi çıkıp gelmiştir; ondan önceki onu tanıtmıştır.[5]

Bu yol-yordam üzere çağlar geçmiştir, zamanlar aşmıştır; atalar geçip gitmişlerdir, oğullar, yerlerine geçip yetmişlerdir. Sonunda, noksan sıfatlardan münezzeht olan Allah, va'dini yerine yetirmek,

elçiliğini tamamlamak için Rasulullah Muhammed'i göndermiştir; Allah'ın sâlatı ona ve soyuna. Onu tanımak, tanıtmak için peygamberlerden söz almıştır; sıfatları tanınmıştır; doğumu ve doğduğu yer ve zaman yüceltilmiştir.[6]

O gün yeryüzündekiler, ayrı-ayrı yollara sapmışlardı; darmadağın dileklere sarılmışlardı; dağınık yollara sapıtmışlardı. Kimisi, Allah'ı, onun yarattığı şeylere benzetmedeydi; kimisi adını anarken batıl yola gitmedeydi; kimisi de ona şirk koşup sapıklık etmedeydi.[7]

Derken onunla sapıklıktan kurtardı onları, vücudunun bereketiyle bilgisizlikten halâs etti onları; sonra da, Allah'ın sâlatı ona ve soyuna olsun, Muhammed'e noksan sıfatlardan münezzeht olan Allah kendisine kavuşmayı seçti; katında ihsanda bulunmayı diledi; dünya yurdundan almakla ikrâm etti ona; belâlara eş olmayı reva görmedi ona.

Kerem sahibi onu kendi katına aldı; Allah'ın sâlatı ona ve soyuna olsun. O, sizin aranızda,

peygamberlerin ümmetleri içinde bıraktığını bıraktı. Çünkü peygamberler, ümmetlerini başıboş bırakmadılar; apaçık bir yol bırakma-dan gitmediler; bir bayrak dikmeden onları terketmediler.[8]

Rabbimizin kitâbı sizdedir, yanınızdadır; helâlini de apaçık göstermededir, harâmını da. Farzlarını da apaçık bildirmedi, üstün işlerini de. Bir hükmü kaldıran âyeti de açıklamıştır, hükmü kaldırılan âyeti de.

Ruhsatlarını da bildirmiştir, azimetlerini de. Anlamı husûsî olan da apaçıktır, umûmî olan da. İbretleri de meydandadır, örnekleri de. Mutlak olanı da bildirilmiştir, mukayyet olanı da. Anlamı herkesçe anlaşılanı da beyan edilmiştir, anlaşılmayanı da.

Kısaca anlatılanları tefsir edilmiştir, müşkül anlaşılanları açıklanmış, bildirilmiştir, öyle hükümleri vardır ki, o kitabın, mutlaka bilinmesi için ahit alınmıştır,

öyle hükümleri de vardır ki kulların, onları bilmemesi de câiz sayılmıştır. Öyle âyetleri vardır ki kitapta farzdır da neshedilişi, sünnetle bildirilmiştir. Öyle âyetleri de vardır ki sünnetle vacip olmuştur, kitaptaysa terk edilmesine ruhsat verilmiştir.

Bazı hükümleri vaktinde vacîptir, ileri zamanlarda hükmü geçer. Haramlarının da hükümleri çeşit çeşittir; öyle büyük haramlar vardır ki onları yapana cehennem vardır; öyle küçükleri de vardır ki onları yapanların suçlarını örter, bağışlar. Öyle hükümleri vardır ki en azı da makbûldür, en çoğu da yapılabilir.[9]

(Aynı hutbeden): Hac Hakkında

Hürmeti vacip olan evini (Kâbe'yi) ziyaret edip haccetmenizi de size farzettii; o evi halka kıble kıldı; halk susamış yaratıkların yanıp kavrularak koşuştukları gibi oraya varırlar; sürü-sürü güvercinler gibi oraya sığınrlar.

Noksan sıfatlardan münezzehtir olan ma'bud, kendi ululuğuna karşı gönül alçaklığını sağlamak, yüceliğini onlara anlatmak için o evi bir sebep olarak icâd etti.

Halkın bir kısmını seçti ki onlar, onun çağrısını duydular da icâbet ettiler; onun sözünü

gerçeklediler. Peygamberlerinin durdukları yerlerde durdular; arşın çevresinde dolanan meleklerle benzediler; ona kulluk etme ticaret yurdunda kârlar elde ettiler, suçları örteceğini vaadettiği yere koşuşup gittiler.

Noksan sıfatlardan münezzehe ve yüce ma'bud, o evi, İslâm için bir alem kıldı; sığınanlara orasını bir harem kıldı. Orayı ziyaret etmeyi farzettii; hakkını tanıyıp korumayı gerekli saydı.

Oraya varmanızı farzettii de o noksan sıfatlardan münezzehe olan ma'bud buyurdu ki: "İnsanlardan oraya gitmeye gücü yetene, Allah için o evi ziyaret ederek hacetmesi farzdır; inkâr eden eder; Allah, şüphe yok ki bütün âlemlerden müstağnîdir." (Kur'an-ı Mecid, 3, 97).[10]

[1] - Kur'ân-ı Mecîd'de 14. sûrenin (İbrahim a.s) 34. âyetiyle, 16. sûrenin (Nahl) 18. âyetinde Allah'ın nimetlerinin sayılamayacağı bildirilmiş, Hz. Muhammed de (s.a.a) "Allah'- ım, gazabından rızana, ikabından bağışlamana,

senden sana sığınırım, sana lâıyk övmeyle seni övmeme imkân yok benim için; sen, kendini nasıl övdüysen öylesin" buyurmuş-tur (Câmi'us-Sagıyr, 1. s.50). Kur'an-ı Mecid'in 78. sûresinin (Nebe') 6. ve 7. âyetlerinde de yeryüzü, bir yaygıya, dağlar çivilere teşbîh edilmiştir.

[2] - Din lügatte karşılık mânasına gelir. Terim olarak, İlâhî hükümlerin tümüne denir. Kur'an-ı Mecid'de, Allah katında dînin ancak Müslümanlık olduğu bildirilmiş (3, Âli İmran, 19) Müslümanlığın gerçek din olduğu anlatılmış (9, Tevbe, 33), ayrıca her yapılan işin karşılığı verileceği vaadedilen kıyâmet gününe de "din günü" denmiştir (1, Fatihâ,4). Birinci mânada itâat etmek, râm olmak, öz gerçekliği mânaları da vardır (El-müfredât fî Garib-il Kur'an, Tahrân-Murtazaviyye matbaası, ofset basımı s:175-176).

Bu söz Kur'an-ı Mecid'de bir çok âyetlerde geçer. 51, sûrenin (Zâriyât) 56. âyetinde, "Ve ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım" buyurulmuştur.

Bu âyeti İbn-i Abbas, "Yâni, beni tanısinlar diye" tarzında tefsir etmiştir. "Ben bir gizli defineydim, tanınmayı diledim de halkı, beni tanısinlar diye yarattım" meâlindeki kudsî hadisi mevzû kabul edenler dahi, yukarıdaki âyetin tefsiri bakımın-dan, bu sözün, meâl itibariyle doğru

olduğunu söylemişlerdir (Aliyy'ül-Kaarî: Mevzuat-u Kebîr, Matbaa-i âmire-1289, s.62).

Dinin usûlü, Allah'ın varlığına, birliğine, kullara lütuf olarak içlerinden bazılarını seçip hükümlerini bildirmek, doğru yolu göstermek için gönderdiğine, onlara Cebrâil vasıtasıyla ve vahiy yoluyla hükümlerini bildirdiğine,

bunların içinde son peygamber olan Hz. Muhammed'in (s.a.a) Allah katında mertebesi en yüce ve yüksek olduğuna ve peygamberliğin onunla bittiğine, bu dünyadan sonra bir âhîret âleminin bulunduğuna ve herkesin orada, dünyada yaptığıının mükâfat ve mucâzatını göreceğine inanmaktır.

Bu üç asla "Tevhîd, Nübüvvet, Maâd" denir. Nübüvvet'e, meleklerle ve kitaplara inanmak, maâda, ölümden sonra âyet ve hadislerde bildirilen şeylerin hepsine inanmak girer. Bunları tasdik, herkese ve aklen gerektir.

Bunlarda taklit, yani bir müçtehidin reyine uyuşmaz. Fûrû'î din'de, yâni namaz, oruç, hac, zekât ve saire gibi bedenî, yahut mâlî, yahut hem bedenî, hem mâlî ibadetlerle, nikâh, talak, alım-satım gibi muâmelâtta Kur'an ve hadisten, yani Kitap ve Sünnetten hüküm çıkarmaktan, icma' ve akılla bir hükme varabilmekten âciz olan kişilerin müçtehidi taklit etmeleri, onun re'yine uymaları icab eder.

[3] - Allah'ı hakkiyle tavsif mümkün değildir, çünkü sıfatları, bizim bildiğimiz sıfatlar gibi değildir, Kitapta ve Sünnette vârid olan sıfatlar bizim idrâkimize göredir.

Ancak bizim görmemiz, duymamız, renk, şekil, ses, uzaklık, yakınlık yönünden olduğu gibi gözle ve kulakla mümkündür. Halbuki Allah'ın görmesi, duyması, bir esere tâbi olmadığı, bir ihtiyaca bağlı bulunmadığı gibi âletle de değildir,

ilmi, görülen, duyulan şeyleri muhît olduğu gibi görülmeyen, duyulmayan şeyleri de muhîttir. Bu bakımdan, bizim bilgimizle onun sıfatlarını kıyaslamak, âdetâ onun zâtına bir eşit kabul etmeye benzer ki vahdete, tevhid inancına aykırıdır. Varlık ve birlik, Allah sübhânehu ve Teâlâ'nın zatında sâbit iki sıfattır, zâtın aynı değildir.

2. surenin (Bakara) 29. âyetinde, 7. surenin (A'râf) 54. âyetinde, 10. sûrenin (Yunus) 3.

âyetinde, 20. sûrenin (Tâbâ) 4. âyetinde, Allah Tebareke ve Teâlâ'nın göğë, arşâ istivâsı müeveldir. İstivâ iki şeyin, iki adamın eşit ve denk olmasıdır. Sivâ, iki şey arasında hacım, ağırlık gibi hususlarda eşitliğe denir; keyfiyet husûsunda da kullanılır.

İstivâ, "alâ" ile ta'diye edilirse kavramak, kaplamak anlamına gelir. Emri, hükmü, tedbîri, göğü, arşı kavradı, yâni gökleri yerleri yarattıktan sonra arşâ hâkim ve mutasarrıf oldu, tedbiri orada cârî oldu demektir. Gök her cirmi kaplayan fezâdır, arş, tavan, bir şeyin üstünü örten şey ve çardaktır. Mecaz yoluyla padişahın meclisi,

saltanat, hüküm, yücelik ve kudretten kinâyedir. Arşı yıkıldı demek, hükmü kalmadı, gücü kuvveti yok oldu demektir. Bu bakımlardan bu âyetlerdeki mânâ, tedbîri, emri, kudreti, göğü, arşı kapladı, her şeye şâmil oldu ve şâmildir tarzında anlaşılır. Yoksa gökte veya arşadır demek değildir (El-Müfredât s. 329-330; Tabrasi:

Mecma'ul Beyan; 1, s. 71-72, 4, s.427-428, 5, s.99). Mücessime tâifesi, Allah'ın arşta bulunduğunu kail olmakla hata etmişlerdir. Bir yerde temekkün, başka yerde bulunmamaktır, aynı zamanda mahdud ve cisim sâhibi olmaktır, cisimse tecezzi eder. Bütün bunlarsa Allah için muhâldir.

[4] - Bir işe koyulan, önce o işi düşünür, kurar, bilgisinden, görgüsünden faydalanır, yaparken hareket halindedir, bir cihet sarfeder, yorulur. Bu dört vasıf olmadan hiç bir iş yapılamaz. Allah Tebareke ve Teâlâ ise bunlardan müs-tâğnidir, münezzehtir, ilmi bir şeyi yaratmadan önce de ona lâhıktır, sonunu da bilir.

[5] "Kim doğru yolu bulursa ancak kendisi için bulmuştur. Kim doğru yoldan sapmışsa kendisini saptırmıştır ve kimse, bir başkasının yükünü yüklenmez ve biz, peygamber göndermedikçe hiç bir topluluğu azaplandırmayız" âyeti mucibince (17, İsrâ, 15) lütfü dolayısıyla insanlara mutlaka bir peygamber göndermiştir,

bir kitap indirmiştir, bir hüccet tanıtmıştır, doğru yolu beyan buyurmuştur. Peygamberlerin kimisi, 61. sûrenin (Saf) 6. âyetinde Hz. İsâ alâ Nebiyyinâ ve âlihi ve aleyhisselâmın, Hz. Muhammed'i bildirdiği gibi kendisinden sonra gelecek peygamberi müjdelemiştir; kimisi bizim Peygamberimiz gibi eski peygamberleri tasdik etmiş ve ettirmiştir.

[6] - 2. Sûrenin (Bakara) 143. âyetinde tam orta yolu tutmuş, ifrattan, tefritten arınmış olan Muhammed (s.a.a) ümmetinin bütün insanlara tanıklık edeceği, Hz. Peygamber' in de ümmetine tanık olacağı, 4. sûrenin (Nisâ) 41. âyetinde, kıyâmet günü her ümmetten bir tanık getirileceği, Muham-med (s.a.a) ümmetinin de hepsine tanıklık edeceği bildirilmektedir. 9. sûrenin (Tevbe) 33.

âyetinde, müşrikler istemese, zorlarına gitse bile Hz. Muhammed'in insanları doğru yola götürmek için gerçek din ile, bütün dinlere üstün olmak için gönderildiği beyan buyurulmaktadır.

61. sûrenin (Saf) 9. âyet-i kerîmesi de aynı meâldedir ve bu âyetlerden Muhammed (s.a.a) dininin son din, kendilerinin de son peygamber olduğu anlaşılmaktadır.

33. sûrenin (Ahzâb) 40. âyetinde ise Hz. Muhammed'in Allah'ın Rasulü ve peygamberlerin sonuncusu olduğu tasrîh edilmektedir. Âyette, peygamberler, sözü "nebiyyin-haber getirenler" diye geçer.

Her nebî, rasûl, yâni şerîat sâhibi değildir, fakat her rasûl nebîdir, yâni nebî umûmîdir, rasul husûsî ve rasûl, nebî sözünün şümulüne girer; bu bakımdan hadislerle de sâbit olduğu veçhile Hz. Muhammed, peygamberlerin sonuncusu-dur, dini de son dindir. Ondan sonra peygamberlik iddiâ eden ve din kuran kişilerin hemen hepsi de sömürgenlerin İslâm'ı bölmesine maşalık eden şarlatanlar, yalancılardır.

Kur'an-ı Mecid'de, Allah'a ibâdet için kurulan ilk evin, ilk mescidin, Mekke-i Muazzamâ'daki Kâbe olduğu bildirilmiştir (3. Âli İmrân 96). Buhârî, Ebû-Zerr'den (r.a) tahriç eder; diyor ki: Yâ Rasûlallah dedim, yeryüzünde ilk kurulan mescid hangi mescittir? Mescid-i Haram buyurdular.

Sonra hangi mescid kuruldu dedim, Mescid-i Aksâ buyurdular. İkisinin arasında dedim, ne kadar, zaman var? Kırk yıl buyurdular (et-Tecrid'us-Sarih, c.2, s.41, Kitab-u-Bed'ül-halk).

[7] - Cehalet devri denen ve Hz. Muhammed'in (s.a.a) gönderilmesinden evvelki devre ait olan sapıklıklar, saymakla tükenmez. İnsanlar putlara tapıyorlardı; kumar, içki, fâiz alıp yürümüştü. Kadınlar dört,

beş, hattâ daha fazla erkekle evleniyorlar, çocuğun babası, ya hakemle tayin ediliyor, yahut kur'a ile tanınıyordu. Diri hayvanların etinden parçalar kesilip yeniyordu. Harâm, helâl bilinmiyordu. Soy-boy üstünlüğü, yağma âdî işlerdendi. Kız çocukları diri diri gömülüyordu. Bu hususta,

tarihlerde anlatıldığı için fazla söze lüzum görmüyoruz.

[8]- Hz. Peygamber'in (s.a.a) diktiği bayrak, Allah'ın Kitabı, kendilerinin sünnetidir.

[9] - Helâl, yapılabilen, yapılması suç olmayan şeylerdir. Haram yapılması suç olan, bir kısmının cezası, dünyada da tayin edilmiş olan şeylerdir. Farz, yapılması emredilenlerdir. Hükmü kalkan âyete "Mensûh", o âyetin hükmünü kaldıran âyete "Nâsih" denir. Ruhsat, bir sebep yüzünden yapılma-sına cevaz vermektir. Azimet, manâsında tahsîs bulunan hükümlerdir.

Meselâ, içki haramdır. İçen dünyada da had vurularak, yani dövülerek cezalanır, su içmekse helâldir. 2. sûrenin (Bakara) 173. âyet-i kerîmesinde, ölü hayvan eti, kan ve domuz haram edilmiştir; fakat zorda kalanın başkasının hakkına el uzatmaması,

doyuncaya dek yememesi şartıyla yemesine cevaz verilmiştir; bu bir ruhsattır. "Kim sizden o aya, Ramazan ayına erişirse orucunu tutsun" emriyle (2, Bakara, 181), bâliğ olmayan, akli başında bulunmayan, hasta ve kadınsa hayız halinde olmayan ve seferde bulunmayan herkese oruç farz edilmiştir; bu sözde yukarıdaki mazeretlerden biri ile mâzur olmayanlara tahsîs vardır.

Mânası umumi olan, "Herkes ölümü tadar" (3. Âli İmran, 182) âyetindeki gibi mânası herkese ve her şeye şâmil olandır. İbret, "Bak. Allah'ın rahmetinin eserlerine, yeryüzünü nasıl da ölümünden sonra diriltir" gibi (30, Rûm, 50) âyetleridir; mânaları ibreti tazammun eder.

Örnek, "Kendilerine Tevrat yüklenenler, sonra da onunla amel etmeyenler, eşeğe benzerler ki koskoca kitapları taşımada" (62; Cumua, 5), "Dünya yaşayışı, gökten yağdırdığımız yağmura benzer ancak" (10, Yûnus, 24) gibi âyetlerdir. Mutlak, "Bir kul azad etmelidir" tarzında nâzil olan âyetlerdir (58, Mücadele, 3); yahut, "Kadın olsun, erkek olsun, hırsızların ellerini kesin" (5, Mâide, 38) âyetidir ki elin nereden ve ne kadar kesileceği âyette musarrah değildir; hadisle anlaşılır.

Mukayyetse, "Bir mü'min köle azat etmek gerek" (4, Nisâ, 92), yahut "Ellerinizi dirseklerle beraber yıkayın" (5, Mâide, 6) meâlindeki âyetlerdir. Anlamı kesin olan ve herkesçe anlaşılan âyetlere "muhkem" denir ve Kur'an-ı Mecid'in âyetlerinin çoğu böyledir. Mânası herkesçe anlaşılmayan âyetler "müteşâbih" adıyla anılır; bazı sûrelerin başlarındaki harfler gibi.

Kur'ân-ı Mecid, bir de şu suretle anlatılmaktadır:

Bâzı âyetlerin hükümlerinin mutlaka bilinmesi, onlara uyulması icâb eder, bunlar, muhkem âyetlerdir ve Kur'ân-ı Mecid'in âyetlerinin çoğu bu suretle nâzil olmuştur; emir, nehiy, helâl, haram âyetleriyle vahdaniyete, risâlete, maâda îman hükümlerini ihtiva eden âyetler gibi, fakat bazıları da "müteşabih"dir, mânası açık olarak belli değildir.

17. sûrenin (İsrâ) 85. âyetinde ruh hakkında verilen bilgi, yahut 24. sûrenin (Nûr) 35. âyeti olan, "Nûr âyeti", yahut da bâzı sûrelerin başlarındaki hurûf-ı mukattaa gibi. Bunların mânalarını kesin olarak bilmemiz hakkında bir emir yoktur, hattâ bunların üzerinde durmak, bunlardan hüküm çıkarmak bir bölük halkı sapıklığa da sevkeder. Çünkü çevremize, bilgimize, tecrübemize ve zamanımıza dayanabilen akıl, Rabbânî hikmetleri ihâtadan âcizdir.

Bâzı âyetler de vardır ki 4. sûrenin (Nisâ), 15-16. âyetlerinde, kötülük de bulunan kadının, dulsa ölünceye dek hapsi, kızsa ta'ziri emredilmişken sünnetle, evli olanın recmi, olmayana had vurulması takarrür etmiştir.

Öyleleri vardır ki sünnetle muayyen iken kitapla değişmiştir. İslâm'ın ilk zamanlarında Beyt-i Mukaddes'e teveccüh edilerek namaz kılınırken 2. sûrenin (Bakara) 144. âyetinde Mescid-i Harâm'a teveccüh farzedilmiş, sünnet de buna tâbi olmuştur. Öyleleri de vardır ki 4. sûrenin (Nisâ) 101. âyetinde olduğu gibi seferde namazın kasrına ruhsat verilmişken sünnetle vücûbu sabit olmuştur. Vaktinde vâcip, yâni farz olan, ileride hükmü geçen âyetlerse mensûh âyetlerdir.

Yapanın karşılığı cehennem olan haramlar, büyük günahlardır; suçluları bağışlananlar da küçük günahları işleyip nâdim olanlardır. Azı makbûl olan, fakat çoğu da yapılabilen emirler, meselâ namazda Hamd'den sonra en kısa sureyi okumaktır; fakat insan, en uzun sûreyi de okuyabilir.

[10]- Kur'ân-ı Mecid'in 2. sûresinin (Bakara) 158, 189, 196-200, 3. sûrenin (Âli İmrân) 97, 9. sûrenin 3. âyetinde haccın farz olduğu bildirilmektedir. Haccın iktisâdî ve içtimaî faydaları pek çoktur.

İslâm'ın merkezi olan yerde, her taraftan gelip toplanmak, İslâm ülkelerinin imârını, terfihini sağlama-cağı gibi imân edenlerin bir araya toplanmaları, birbirleriyle tanışmaları, görüşmeleri yılda bir kere umûmi bir İslâm kongresi mâhiyetini taşır. Beytullah, İslâm'ın kiblesi, toplum yeridir. Orası Müslümanlara haremdir; hürmeti vâcip yerdir.

Hac esnasında ihrâma bürünen, âdeta ferdiyetinden ölmüş, beşeriyetten çıkmıştır; meleklere benzemiştir. Eli-kolu yoktur; canını Hakk'a teslîm etmiştir. Hiç bir şeyi, hiç bir yaratığı incitemez; tam bir teslîmiyettedir.

Bu da ayrıca terbiyevî ve ahlâkî yönüdür. Bundan dolayıdır ki hacca, İslâm dininde büyük bir ehemmiyet verilmiş, bedenî ve malî durumu iyi olanın, yol da eminse bu farîzayı terketmesi, küfürle eşit tutulmuştur (3, 97).

2:SIFFÎN'DEN DÖNDÜKTEN SONRA OKUDUKLARI HUTBE

Hamd ederim Allah'a, nimetini tamamlamak için; yüceliğine uymak için: O'na isyân etmekten kurtulmak için; O'ndan yardım dilerim yokluktan, yoksulluktan kurtulmak için.

Gerçekten de O, doğru yola sevk ettiğini saptırmaz, ona karşı düşmanlıkta bulunanı da kurtarmaz, ihtiyaçtan kurtardığı kişi yoksul olmaz. O'na hamdetmek, tartılıp ağır gelen her şeyden daha ağırdır gerçekten; üstündür saklanıp korunan değerli şeylerden.

Bilirim, bildiririm ki Allah'tan başka yoktur tapacak; ortağı yoktur, birdir ancak. Bu biliş, bildiriş, sinanmış olarak candandır, gönülden; inancı hâlistir, özden.

Sağ kaldıkça ona yapışır, sarılırız; uğradığımız korkulardan onunla aman buluruz. Bu inançtır îmân için gerekli olan, lütfе, ihsana başlangıç bulunan; Rahmân'ın razılığını sağlayan; şeytanı sürüp kovan.[1]

Ve bilirim bildiririm ki Muhammed kuludur, rasûlüdür. Onu tanınmış bir dinle gönderdi; üstünde yalım-yalım ateş yakılan, yol yitirenlere yol bulduran dağ gibi belirli âlâmetle,

hükmü kesin kılınmış kitapla, parıl parıl parlayan, ışıkla, alev alev balkıyan aydınlıkla, bozulması mümkün olmayan emirle yolladı şüpheleri gidermek, apaçık gerçekleri kesinleştirmek, delillerle halkı kötülüklerden çekindirmek, belâlardan korkutmak için yolladı.

İnsanlar sinanma içindeydiler; öylesine ki din ipi, o yüzden üzülürdü, kopardı; gerçek inanç direkleri yıkılırdı, yatardı. Dinin aslına karışıklıklar düşmüştü; iş darmadağın olmuştu; çıkılıp

kurtulunacak yer daraldıkça daralmıştı; vehimlerden sıyrılmak için görececek gözler köreldikçe körelmişti. Doğru yolun adı sanı kalmamıştı; Körlük her yanı kaplamıştı.

Rahmân'a isyân ediliyordu; şeytana yardımda bulunuluyordu. İman hor-hakir olmuştu; dayanakları yıkılmış-gitmişti; nişâneleri tanınmaz hale gelmişti; yolları görünmez olmuştu; geçitleri silinip gitmişti.

Şeytana itâat etmişti insanlar; onun yollarını tutmuştu canlar; onun kaynaklarından içiyorlardı susayanlar. Şeytanın bayrakları onlarla yürüyordu; sancağı dikilmişti, dalgalanıyordu.

İnsanlar öylesine sınanmalar içindeydiler ki o fitneler, tabanlarıyla eziyordu onları; tırnakları altında kırıp geçiyordu onları. Neşesinden tırnaklarının ucuna basmış,

kalkınmıştı fitneler; insanlarsa o fitneler arasında yollarını yitirmişler, şaşırıp kalmışlar, bilgisiz bir hale gelmişler, fitnelerin içine düşmüşlerdi.

En hayırlı yerde, en şerr komşular arasından gönderdi O'nu, bir haldeydiler ki uykuları uykusuzluktu; sürmeleri göz yaşlarıydı; bilginin ağzına gem vurulmuştu, bir söz söyleyemezdi; bilgisizi ağırlanırdı, sayılırdı, bir sözü iki edilemezdi.[2]

(Bu hutbeden):

O'nun soyu, sırrına sahiptir. O'nun, buyruğu onlardan öğrenilir. Bilgisinin heybesidir onlar; kitaplarının konduğu, korunduğu yerdir onlar; dinin dağlarıdır onlar; dinin beli bükülürse onlarla doğrulur; eli ayağı titrerse onlarla dincelir, dertten kurtulur.

(Aynı hutbeden: Onların düşmanlarıysa,)

Kötülük tohumlarını ektiler; yalanlar, aldanışla suladılar; helâk olup gitmeyi biçtiler, azâba uğramayı dardılar, devşirdiler. Bu ümmetten hiç kimse Muhammed sallallahu aleyhi ve âlihi ve sellem'in soyuyla kıyaslanamaz; boyuna onların nimetlerine ulaşan kişiyle hiç bir zaman onlar eşit olamaz.

Onlar dînin temelidirler, tam inancın direği; ileri giden döner, onlara katılır da yola girer; geri

kalan gelir, onlara uyar da murâda erer. Onlarıdır vilâyet hakkının özellikleri elbet, onlardadır vasiyet ve verâset. Şimdi hak ehline döndü; yerine geldi; sâhibini buldu.[3]

[1] - Yokluktan, yoksulluktan kurtulmak için; yâni O'ndan yardım dilerim herhalde ve O'dur her hâceti revâ eden, O'na hamdetmekten mahrûm olmamak, bu mânevî yoksulluktan kurtulmak için O'ndan yardım isterim demektir.

[2] - İnsanların, Hz. Muhammed'in (s.a.a) gönderilmesinden önceki hallerini anlatmaktadır. Hidâyet gerçekten de bilinmez olmuştu. Şeref soya sopa bağlıydı, üstünlük ancak kahrıyla, zulümle elde edilirdi. Elle yapılan putlara kulluk etmek, fakat istenilen elde edilemezse onlara hakarete bulunmak âdetti. İlk kız çocuğu olanın onu, diri diri gömmesi,

şerefini korumak için bir vecîbe idi. Kölelik câriyelik bir geçim vasıtasıydı, hürriyet adı anılmaz bir mefhumdu; fazilet bir muammadan ibaretti; batıl inançlar revaçtaydı.

Arap yarımadası bu halde olmakla beraber yeryüzünün başka tarafları da sapıklık içindeydi. Mûsevîlik, ırk üstünlüğünü güden, âhireti düşünmeyen, düzeni, başka milletler hakkında mubah sayan bir din haline gelmiş, Hristiyanlık, putperestlik olmuştu. Temizliğin adı sanı yoktu. Din namına ahlâksızlık ve zulüm herkesi bezdirmişti.

En hayırlı yer, Mekke ve Beytullah'tır; o evin en kötü komşuları da müşriklerdir.

[3] - Vilâyet ve vasiyet, Hz. Peygamber'in (s.a.a) yerine geçen zâtın, Allah'ın emri ve Hz. peygamber'in (s.a.a) tebliği ile ümmetin imâmı ve Peygamberinin vasisi olup din ve dünya işlerinde ümmet içinde veliyy'ül-emr oluşudur ki bu inanç "İmâmiyye",

yahut On iki İmâm'ın vilâyet ve imâmetine inandıkları için "İsnâ-Aşeriyye" denen, diğer mezhepler, İmâm Muhammed'ül Bâkır (a.s) ve oğlu İmâm Ca'fer'üs Sâdık'ın (a.s) zamanında çıktığı ve Ehl-i beyte uyanların İmâm Ca'fer'e (a.s) uydukları için "Ca'feriyye" diye de anılan mezhebi, diğer mezheplerden bilhassa ayıran inançtır.

(Bu hutbenin son fıkrasına nazaran Emir'ül-Müminin'in (a.s), hemen halife oluşundan sonra irâd

edilmiş olması ihtimâli de vardır.)

3:ŞİKŞİKİYYE HUTBESİ

(Hilafet hakkındaki şikâyeti, neden sabrettiği ve halkın kendine biati hususunda)

Andolsun Allah'a ki filân, onu bir gömlek gibi giyindi; oysa daha iyi bilirdi o, ben hilâfete nispetle değirmen taşının mili gibiydim; hilâfet benim çevremde dönerdi; sel benden akardı; hiçbir kuş,

uçuğum yere uçamazdı. Hilâfetle arama bir perde çektim; onu koltuğumdan silkip attım. Düşündüm; kesilmiş elimle hamle mi edeyim; yoksa bu kapkaranlık körlüğe sabır mı edeyim? Hem de öylesine bir körlük ki ihtiyarları tamamıyla yıpratır; çocuğu kocaltır; inanan da Rabbine ulaşincaya dek bu zulmette zahmet çeker.[1]

Gördüm ki sabretmek daha doğru; sabrettim; ettim ama gözümde diken vardı, boğazımda kemik vardı; mirâsımın yağmalandığını görüyordum. Birincisi, ona falâna verip gitti[2] (sonra A'şâ'nın şu beytini okudular:)

Bugün deveye binmişim; yolculuk zahmetine düşmüşüm;

Câbir'in kardeşi Hayyanla bulunduğum günle bu günüm kıyaslanır mı hiç?[3]

Ne de şaşılacak şey ki yaşarken halkın kendisini bırakmasını teklif ederdi; ölümünden sonra yerine öbürünün geçmesini sağladı.[4] Bu iki kişi hilâfeti, devenin iki memesi gibi aralarında paylaştılar.

O, hilâfeti, düz ve düzgün olmayan çorak bir yere attı; sözü sertti, insanı yaralardı; onunla buluşup görüşeni incitirdi. Meselelerde şüphesi çoktu; özür getirmesinin sayısı yoktu.

Onunla konuşan, arkadaşlık eden, serkeş bir deveye binmişe benzerdi; burnuna geçen yularını çekse burnu yırtılır, yaralanırdı; bıraksa üstündekini helâk olma çukuruna götürür, atardı. Allah'ın bekasına andolsun, halk, onun zamanında ne edeceğini şaşırdı; yoldan çıktı; renkten renge boyandı;

oradan oraya yeldi-durdu.[5] Uzun bir zaman, çetin mihnetlere düştüm; sabrettim; derken o da yoluna düzüldü; halîfeliği bir topluluğa bıraktı ki ben de bunların biriyim sanıldı.

Allah'ım, sana sığınırım; ne de danışma topluluğuydu bu. Onlardan benim hakkımda, birincisiyle ne vakit bir şüpheyeye düşen oldu ki bu çeşit kişilere katıldım ben? Fakat inerlerken onlarla indim; uçarlarken onlarla uçtum;

inişte, yokuşta onlarla beraber oldum. İçlerinden biri, hasedinden gerçekten saptı; öbürü, damadı olduğundan ona uydu, benden yüz çevirdi; öbürleri de öyle işler ettiler ki anmak bile çirkin.[6]

Derken kavmin üçüncüsü kalktı; hem de bir halde ki iki yanı da yelle dolmuştu; işi gücü, yediğini çıkaracak yerle yiyeceği yer arasında gidip gelmekti.

Onunla beraber babasının oğulları da işe giriştiler; Allah malını ilk baharda devenin otları, çayırı-çimeni yiyip sömürmesi gibi yediler, sömürdüler. Sonunda onun da ipi çözüldü; hareketi tezce yaralanıp öldürülmesine sebep oldu, karnının dolgunluğu onu bu hale getirdi; işini tamamladı gitti.[7]

Derken, halkın benim etrâfıma, sırtlanın boynundaki kıllar gibi üşüşmesi kadar beni üzen bir şey olmadı; her yıldan, birbiri ardınca çevreme üşüştüler; bir derecede ki kalabalıktan Hasan'la Hüseyin, ayaklar altında kalacaktı neredeyse. Koyunların ağıla üşüşmesi gibi çevreme toplandılar; bu hengamede elbisem bile yırtılmıştı.[8]

Ama işi elimle aldıktan sonra bir bölük, biatten döndü; ahdini bozdu. Öbür bölük ok yaydan fırlar gibi fırladı, inancından vazgeçti; öbürleri de itâatten çıktı; sanki onlar,

her türlü noksan sıfatlardan münezzeh Allah'ın "İşte âhiret yurdu; biz onu, yeryüzünde yücelik ve bozgunculuk dilemeyenlere veririz ve sonuç, çekinenleridir" buyurduğunu duymamışlardı (Kasas, 83). Evet, andolsun Allah'a, elbette duydular da, ezberlediler de; fakat dünya, gözlerine bezenmiş bir şekilde göründü, onun bezentisi hoş geldi onlara.[9]

Ama şunu da bilin ki andolsun tohumu yarana, insanı yaratana, bu topluluk, biat için toplanmasaydı, Allah'ın, zâlimin doyup zulmetmemesi, mazlûmun aç kalmaması hakkında

bilginlerden aldığı ahd-ü peyman olmasaydı hilâfet devesinin yularını sırtına atardım;

ümmetin sonuncusunu, ilkinin kâsesiyle suvarır giderdim. Siz de anlamışsınızdır ki şu dünyânızın değeri, bir dişi keçinin aksırığından da değersizdir bence.

(Demişlerdir ki: hutbelerinde söz, buraya gelince, Irak ili halkından biri kalktı, Hazrete bir kâğıt sundu. Hazret kâğıdı okumaya daldılar. Okuyup bitince İbn-i Abbas, Ey Müminler Emiri dedi, sözüne, bıraktığın yerden başlasan; Emir'ül-Müminin aleyhisselâm buyurdular ki:)

Heyhât ey Abbas oğlu, bu, erkek devenin, esridiği zaman ağzına gelen bir köpüktü; geldi, gene geriye gitti.[10]

[1] - Hutbenin baş tarafında geçen "filân"dan maksat birinci halife Ebubekir'dir.

[2] - Buradaki falan"da ikinci halife Ömer'dir.

[3] - A'şâ, Ebu-Basir Meymûn b. Kays'tır. Cahiliyye şâir-lerinden olan, sesi de gayet güzel bulunan bu zat, İmri'ül-Kays ve Nâbıga gibi ünlü şâirlerden sayılmıştır. Vakt-i Saâdete erişmiş,

Hız. Rasûl-i Ekrem'e (s.a.a) methiyeler yazmış; onları, huzurunda okumaya giderken Ebu-Süfyân mâni' olmuş, avdetinde, Menfuha denen yerde deveden düşüp ölmüştür. Heyyan, boyunun ulusu olan bir zattı; İran şâhiyla dostluğu vardı, A'şâ ile de dosttu; sohbet arkadaşıydı. Bâzı sebeplerle ondan uzaklaşmıştı; o münasebetle söylediği kasîdede bu beyit geçer.

Emir'ül-Mümi'nin (a.s), bu beyti inşad ederek Hazreti Rasûl-i Ekrem (s.a.a) zamanındaki haliyle ondan sonraki haline işaret buyurmaktadır.

[4] - Ebubekir'in biatten sonra "Bırakın beni, ben sizin en hayırlınız değilim" dediği rivayet edilmiştir. Bu sözü, "Sizin en hayırlınız olmadığım halde beni,

başınıza getirdiniz; siz beni veliyy-i emr ettiniz" tarzında söylediği de rivayetler arasında-dır

(Muhammed Abduh Şerhi, s.32, 3. not). Hz. Emir'i, Ebubekir'e götürdükleri zaman,

Ömer, biat etmedikçe senden el çekmeyiz deyince Ömer'e, "İyi sağ bu sütü, yarısı senin olacak; bugün onun faydası için düzüp koştüğün bir iş yarın sana dönecek" dediği rivayet edilmiştir.

[5] - Ömer'in, zâtı içtihatlarına işarettir. Meselâ, 9. sûrenin (Tevbe) 60. âyet-i kerîmesinde zekâtın, yoksullara, hiçbir varlığı olmayanlara, zekât toplayan memurlara, müellefet'ül-kulûb'a (gönülleri Müslümanlığa malla,

servetle ısıdırılmak istenenlere), kölelere, tutsaklara, borçlulara, yolda kalmışlara, Allah yolunda savaşanlara verilmesi buyrulmuşken, Ebubekir'in zamanında Ömer, artık müellefet'ül-kulûba vermeye lüzum kalmadı demiş, onlara zekât verdirmemişti.

8. sûrenin (Enfâl) 41. âyet-i kerimesinde ganimetin beşte biri Allah yolunda sarfedilecek, Peygamber'e ve yakınlarına, yetimlerine, hiçbir şeyi olmayanlarına ve bu yolda savaşanlarına verilecekken bu payı kaldırmış,

Mâlik b. Nüveyre'yi, Müslüman olduğu halde öldürten ve şer'i süresini beklemeden zevcesini alan Halid b. Velid'i, evvelce onun şiddetle aleyhinde bulunduğu halde, kendi zamanında bağışlamış, hac töreninden umreyi, törenden nisâ tavafını kaldırmış, Müslim'in rivâyetine göre kendi zamanında bile yapıla gelen muvakkat nikâhı yasak etmişti.

Ezandan, "Hayye alâ hayr'il-amel-haydin en hayırlı işe" sözünü, halk ibâdete koyulur da savaşı boşlar diye okutmamış, bir kerede üç talak vermeyi, kadın boşamaktan halkı çekindirmek için câiz görmüş,

sünnet ve nâfile namazlarda cemâat olmadığı halde terâvih namazını cemaatla kıldırmış, su bulunmadığı vakit teyemmümle namaz kılınmamasını emretmiş, miras ve iddet meselelerinde içtihatlarda bulunmuştu. Daha bu çeşit birçok içtihatları olmuş, sabah ezanına "namaz uykudan hayırlıdır" sözünü katmıştı (Ali kuşçî'nin "Şerh-u Tecrid"inde,

"imâmet" bahsinin sonlarında; "En-Nass-u ve'l-İçtihâd"a da bakınız, 1383-1943, s. 199-220). Mâlik'in "El-Muvatta"ı ve Zerkaanî'nin Şerhi, cüz' 1, s.25.Abdül-Huseyn Ahmed'il-Emini'nin "El-Gadir-u fi'l-Kitâbı ve's-Sünneti ve'l-Edeb"inin 7. cüz'üne de bakınız; 2. basım, Tehran-1372,

[6] - Ömer yaralanınca vefat edeceğini anlayıp yanında-kilere Ebu-Ubeyde sağ olsaydı onu halife yapardım; Huzeýfe'nin kölesi Sâlim sağ olsaydı bu işi ona verirdim demiş, sonra yedi kişinin adını söylemiş,

bunlardan Sâid b. Zeyd'i kendi soyundan olması dolayısıyla öbürlerine katmamış, Sa'd b. Ebi-Vakkas, Abdurrahman b. Avf, Talha, Zübeyr, Osman ve Ali'den meydana gelen bir şûrâ kurulma-sını, şûrâya Abdurrahman'ın riyâset etmesini söylemişti. Ancak bunlardan Sa'd'i serttir, Abdurrahman b. Avf'ı, bu ümmetin Karûn'udur diye yerdi. Talha'nın kibirli,

Zübeyr'in nekes olduğunu, Osman'ın boyunu sevdiğini, Ali'nin de halifeliğe haris bulunduğunu söyledi. Sonra Suheyb'e, üç gün halka namaz kıldırmasını emretti. Ebu-Talha'yı, elli kişiyle, şûrâ erkânının topladığı evi kuşatmaya memur edip bunların beşi birleşir, birisi ayrılırsa onun öldürülmesini, üçü birini üçü de başka birini tutarsa Abdurrahman'ın bulunduğu tarafın kabûl edilmesini söyledi.

Abdurrahman kendisini ve Sa'd'i bu işten ayırdı. Sa'd ise ona; Osman sana biat ederse üçüncü biat eden ben olurum; fakat Osman'ı tayin edersen Ali tarafını tutarım dedi.

Nihayet Abdurrahman, Ali'ye, Ebubekir ve Ömer'in yolunu tutup tutmayacağını sordu. Ali, ben Allah'ın kitabı, Peygamber'in sünneti üzere ve kendi içtihadımla hareket ederim cevabını verdi. Aynı suali üç kere Osman'a sordu; Osman her üçüne de müspet cevap verince ona biat etti. Bir de şu var:

Şûrâda riyaset eden Abdurrahman'ın zevcesi ana tarafından Osman'ın kız kardeşıydi. Sa'd b. Ebi-Vakkas, Abdurrahman'ın amca oğullarındandı, ikisi de Zühre oğulları boyundandı;

ayrıca Hazreti Emir'le de arası açıktı. Sa'd'in anası, Süfyan b. Ümeyye b. Abdüşşem'in kızıydı; Ali, bu boydan bir çoğunu savaşlarda öldürmüştü. Talha Teyim boyundandı; bu boyun Hâşim oğullarıyla arası açıktı.

Nitekim sonradan, Osman'ın kanını almak bahanesiyle isyanı da, gizlediği fikri açığa vurdu. Zübeyr, Ebubekir'in hilâfetinden beri Ali'ye taraftar görünmekteydi, fakat halifeliğe özendiği

sonraki isyanıyla meydana çıktı.

Şûrâdan sonra Mikdâd b. Esved'in, Abdurrahman'a, "andolsun Allah'a ki Ali'yi terk ettin ama o, hak üzere hüküm veren ve gerçek olarak adalete riayet edenlerdendi" demiş,

"Kureyş'e bakıyorum, en doğru söyleyen, en gerçek olarak hükmeden kişiyi bırakıyor" sözlerini de sözüne eklemişti. Abdurrahman, korkuyorum fitneye kapılmandan, Allah'tan çekin sözüyle Mikdâd'a cevap vermişti.

Sonra Osman'ın zamanındaki ayaklanma sırasında Abdurrahman'a, bu, ellerinle hazırladığın şey demiş, o da, ben böyle sanmıyordum, fakat Allah'a and olsun, onunla konuşmayacağım artık demiş, sözünü de tutmuş, ölüm hastalığında kendisini dolaşmaya gelen Osman'dan yüzünü duvara çevirmiş, ona bir söz bile söylememişti (Muhammed Abduh Şerhi, s.34-35, 1. not).

[7] - Osman, Abdüşşems oğlu Ümeyye oğlu Ebi'l-Âs'ın oğlu Affan'ın oğludur. Yetmiş beş, yetmiş altı, diğer rivayette seksen, yahut seksen sekiz yıl yaşamış, hicretin yirmi dördüncü yılında halifelik makamına gelmiş,

on iki yıldan on iki, yahut sekiz gün eksik bir müddet hilafet makamında kalmış, hicretin otuz beşinci yılı zilhiccesinin on sekizinci günü öldürülmüştü. Hazreti Rasûl'ün (s.a.a), Rukayye, sonra da Ümmü Külsûm adlı iki kızını aldığından Zü'n-Nûreyn, yâni iki nur sâhibi diye anılmıştır. Kavmin üçüncüsünden maksatları Osman'dır.

Osman, ana tarafından kardeşi Velîd b. Ukbe'yi Kûfe'ye tayin etmiş, beytûlmâlî, sıla-i rahimde bulunuyorum diye Ümeyye oğullarına pay etmiş, Hazreti Rasûl'ün (s.a.a) Medîne'den sürdüğü Hakem'i ve oğlu Mervan'ı Medine'ye getirtmiş, kızını Mervan'a vermiş beytûlmâlden ona yüz bin dirhem verdiğiinden başka Fedek'i de demlik etmiş,

Hakem'e yüz bin, Abdullah b. Hâlid b. Üseyyid'e dört yüz bin dirhem ihsanda bulunmuş, diğer kızını Hâris b. Hakem'e verip ona da beytûlmâlden yüz bin dirhem bağışlamıştır. Ebu-Süfyân'a iki yüz bin dirhem vermiş, Medine yaylaklarını Ümeyye oğullarının hayvanlarına tahsîs edip Trablus'tan Tanca'ya dek bütün Afrika gelirini Abdullah b. Sa'd b. Ebi-Serh'a bağışla-mıştır.

Bütün bunlar, Velid b. Ukbe'nin, Kûfe'de beytûlmâli istediği gibi harcaması, şarap içtiği sabit olduğu halde kendisine had vurulmaması, Abdullah b. Mes'ud'un, Ammâr'ın dövülmesi, bunlarla beraber Ebû-Zer'in ve diğer birçok sahâbinin sürülmesi, ehliyle buluşana, kendisinden inzâl olmadıkça gusûl icâb etmediği hakkındaki fetvâsı, 46. sûrenin (Ahkaaf)

15. âyetinde haml müddetiyle çocuğun sütten kesilmesinin otuz ay, 2. sûrenin (Bakara) 233. âyetinde süt verme müddetinin tamamının iki yıl olduğu bildirilmesine göre haml müddetinin en azının altı ay olduğu anlaşıldığı halde evlendikten altı ay sonra çocuk doğuran bir kadını recmettirmesi, bayram namazını dört rek'at kıldırması, seferde namazları kasretmemesi,

umreyi men etmesi, bayram hutbelerinin namazdan önce okunması gibi şeyler de ashabın, Osman aleyhine dönmesine sebep oldu. Başta Âişe, Abdurrahman b. Avf, Talha, Zübeyr olmak üzere bir çok kimseler,

şiddetle aleyhinde bulunmaya başladılar. Sonunda isyan başladı ve Osman öldürüldü (Osman'ın icrââtı ve içtihatları için Şeyh Zebihullâh'ı Mahallâtî'nin, ana kaynaklara dayanarak meydana getirdiği "Keşf'ül-bunyân der zindegânî-î Cenâb-ı Osmân b. Affân" adlı kitabına bakınız, Tehran 1382, 430 sahife).

[8] - Osman'ın öldürülmesinden sonra kendilerine biat etmek hususunda halkın tehaccümünü anlatıyorlar. (9) Biatten dönenler anlamında "Nâkisin" denmiştir. Bu sözde, 48. sûrenin (Feth),

"Şüphe yok ki seninle biatleşenler, ancak Allah'la biatleşmişlerdir; Allah'ın (kudret) eli, onların ellerinin üstündedir; artık kim dönerse zararı kendi nefsinedir ve kim Allah'la ahitleştiği şeyde durursa ona, yakında büyük bir ecir vardır" meâlindeki 10.

âyetine işaret vardır. "Ok yaydan fırlar gibi fırlayanlar" "Mârikun" diye anılırlar; bunlara ait 4. bölüm olan "İçtimâî-İktisadi hutbeleri"nde, 26. hutbenin şerhindeki 11. notta gereken izâhât verilmiştir. "İtâatten çıkanlar", "Kaasitûn" diye anılmıştır. Kur'ân-ı Mecid'-in 72. sûresinin (Cinn), "Ve gerçekten de bizden,

Müslüman olanlar da var, doğruluk yoluna itâatten sapıp zulmedenler de; artık kimler Müslüman olurlarsa onlardır doğruluk yolunu arayıp bulanlar. Fakat gerçekten sapıp zulmedenlere gelince,onlar da cehenneme odun olurlar" meâlindeki 14-15. âyet-i kerimelerinde

"İtâatten çıkanlar, sapıp zulmedenler", "Kaasitûn" diye anılmışlardır.

"Müstedrek'üs-Sahihayn"de, Ömer'in zamanında, Ebû-Eyyüb'ül Ansâri'nin (r.a), Rasûlullah (s.a.a) Ali b. Ebû-Tâlib'e Nâkisin Kaasitûn ve Mârikin ile savaşmasını buyurdu" dediği rivâyet edilmiştir. Buna dair "Müstedrek"te, "Tarihu Bağdad"-da, "Üsd'ül Gaabe"de, Suyûti'nin "Dürr'ül-Mensûr'unda, Kenz'ül-Ummâl'de Mecma'uz-Zevâid'de, bundan başka daha on sekiz hadis vardır. "Kaasitûn" Muâviye ve ona uyanlardır (Fedâil'ül-Hamse, 2, s.358-363).

Bu bahse son verirken şunu da söylememiz gerekir:

Emir'ül-Müminin Ali (a.s), hilâfeti kendi hakkı olarak görü-yordu; fakat bu görüş Hz. Peygamber'in (s.a.a), tebliğine dayanıyordu; Peygamber'in tebliğiye vahye istinâd etmekteydi;

çünkü o, kendi dileğine göre söz söylemezdi (53, Necm, 3-4). Rasûlullah (s.a.a) Ali'ye (a.s) kendilerine, Mûsâ'ya Hârûn ne menziledeyse o menzilede olduğunu bildirmişler, ancak kendilerinden sonra peygamber gelme-yeceğini beyan buyurmuşlardı; onu kendilerine kardeş edinmişlerdi; zürriyetinin ondan geleceğini bildirmişlerdi;

daha ilk tebliğlerinde onu kendilerinin veziri olarak tanıtmışlardı, halifemdir demişlerdi; kendileriyle aynı yaratılışta olduklarını, kendilerinden sonra her inananın velisi bulunduklarını söylemişlerdi; ona sövenin, kendilerine sövmüş olacağını bildirerek ileride olacakları anlatmışlardı; bütün bunlara ilâveten, Veda haccından avdet ederlerken, 5. sûre-i celilenin (Mâide) 67. âyet-i kerimesine ittibaen Cuhfe denilen yerdeki Gadiru Humm'da ashâbı toplayıp 33. sûrenin (Ahzâb)

6. âyet-i kerîmesini hatırlatarak, Müminler üzerindeki mutlak vilâyetini tasdik ettirdikten sonra Ali'yi Müminlere veliyy-i emr tayin buyurmuşlardı ve ashâb, onu kutlamış, ona biat etmişti (Bütün medrekleriyle bu hadisler için "Fedâil'ül-Hamse'ye 1, s.299-406, merhum Âyetullah Abdül-Huseyn Şerefüddin'in "El Murâcaât"ına, Necef 1383, s.202-222,

Âyetullah Ahmed Emîni'nin "El-Gadir" adlı muhalled kitabına ve "Hz. Muhammed ve İslâm" adlı eserimize bk. (Milliyet kültür kulübü yayınları, İst. 1969 s.168-174).

Bu hutbenin Şerif Radi tarafından uydurulduğunu söyle-yenlerde olmuştur. Ancak, Seyyid Radi, hicri 359 da (969-970) doğmuş, 406 Muharreminde (1015) Bağdad'da ebediyete intikal etmiştir. Halbuki ondan 176 yıl önce vefât eden Hafız Yahyâ b. Abdülhamid-i Himmânî, 246 da (860) vefat eden Ebu Câ'fer Ahmed b. Mehmed'ül-Barkî, 303'te vefât eden (915)

Ebu-Aliyy'ül-Cubbâî, 312 de vefât eden (924) Ebü'l-Hasan Ali b. Furât, 317 de vefât eden (929) Ebü'l-Kaasım'ül-Belhî, 332 de vefât eden (943) Ebû-Ahmed Abdül'aziz'ül-Celûdiyy'il-Bısrî, 360 da vefât eden (970) Hâfız Süeyman b. Almed'üt-Taberânî, 381 de vefât eden (991) Ebû-Ca'fer İbn-i Bâbiveyh'il Kummî, 382 de vefât eden (992)

Ebû-Ahmed Hasan b. Abdullâ'il-Askerî, 412 de vefât eden (1021) Ebû-Abdullah Mufid, 415'te vefat eden (1024) Kaadi Abdülcebbâr'ül-Mu'tezili, çeşitli yollarla kitaplarında bu hutbeyi anmışlar,

yazmışlar, kendisinden sonra da "Lisân'ül-Arab" sahibi Ebü'l-Fadl Cemalüddin (711 H. 1311) ve Kaamûs sâhibi Firûzâbadi'ye kadar (816-817 H. 1413-1414) on beş bilgin bu hutbeden bahsetmiştir (El-Gadîr, 7, ikinci basım, s.82-85). Kaldı ki söz, üslûptan anlaşılır ve hutbenin üslûbu tamamıyla Emir'ül-Müminin'in (a.s) üslûbudur.

[9] - 3, 14.

[10] - İbn-i Abbas, Vallahi demiştir, bu sözün yarım kalma-sına eseflendiğim gibi hiçbir söze .eseflenmedim; Emir'ül-Müminin (a.s) ne olurdu, dilediği gibi söyleseydi